

Yurttaş Gazeteciliği: Risk ve Fırsat İkilemi

Citizen Journalism: The Dilemma of Risk and Opportunity

Fikriye ÇELİK¹

Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim
Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Sivas,
Türkiye

ÖZ

Bu çalışma, dijital çağda yükselişe geçen yurttaş gazeteciliğinin hem avantajlarına hem risk içeren tablosuna odaklanarak alanyazına ilişkin genel durum değerlendirmesinde bulunma amacı taşımaktadır. Bu sayede söz konusu yönelimin diğer toplumsal alanlarda olduğu gibi gazetecilik sahasını da kuşatmaya alan yeni teknolojiler bağlamında nasıl bir akademik dikkate tabi tutulduğunu anlamaya çalışmak araştırmayı kayda değer kılmaktadır. Bu itibarla nitel araştırma desenine sahip çalışma doküman analizi sınırlarında gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, incelenen alanyazının bir yandan yurttaş gazeteciliğinin sahip olduğu katılım merkezli habercilik potansiyelinin teknik imkânların da katkısıyla her geçen gün ileri bir aşamaya taşındığı fikrinde birleştiği diğer taraftan ise taşıdığı etik bağlamı risklerin büyüklüğünün avantajlarını sınırladığı düşüncesinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışma risk faktörünü en aza indirmek ve avantajlardan yararlanma yetisini geliştirmek için söz konusu sorunsal hakkında birtakım yeni düşünsel süreçlerin geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu işaret etmektedir. Teknolojinin ulaştığı son aşamada yurttaş gazeteciliğinin görmezden gelinecek bir yönelim olmaktan çıktığı kabul edilmeli, deneyimlemeyi sürdürdüğümüz toplumsal süreçlerde bu anlayışa merkezi bir rol yüklenmelidir. Bu çerçevede hem sivil özgürlüklerin kısıtlanması bağlamından uzak olup hem geleneksel gazeteciliğin de paydaşı olduğu süreçte gelişen bir yurttaş gazeteciliği biçimi tanınmalı ve desteklenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Yurttaş Gazeteciliği, Medya Araştırmaları, Gazetecilik Pratikleri, Dijital Teknolojiler.

ABSTRACT

This study aims to evaluate the general situation of the literature by focusing on both the advantages and risks of citizen journalism, which is on the rise in the digital age. In this way, trying to understand what kind of academic attention this trend is subjected to in the context of new technologies that surround the field of journalism, as in other social areas, makes the research important. For this reason, document analysis was used in this qualitative research. As a result of the research, it was determined that the literature examined agreed on the idea that the participation-centered reporting potential of citizen journalism is being moved to an advanced stage day by day with the contribution of technical opportunities. On the other hand, it has been determined that the ethical risks inherent in citizen journalism limit the advantages of this journalism orientation are frequently encountered in the literature. In this context, the study points out that there is a need to develop some new intellectual processes about the problematic in question in order to minimize the risk factor and improve the ability to benefit from the advantages. As a result, it should be accepted that citizen journalism is no longer a trend to be ignored at the latest stage that technology has reached. Moreover, this understanding should be given a central role in the social processes we continue to experience. In this context, a form of citizen journalism that is far from the context of restricting civil liberties and develops in a process that includes traditional journalism should be recognized and supported.

Keywords: Citizen Journalism, Media Studies, Journalistic Practices, Digital Technologies.

Geliş Tarihi/Received 01.03.2024
Kabul Tarihi/Accepted 27.03.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 29.03.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

E-mail:

fikriyeseacelik@windowslive.com

Cite this article: Çelik, F. (2024). Citizen journalism: the dilemma of risk and opportunity. *Communicata*, 27, 15-24.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Dünyada dönemselsel olarak gözlenen sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik değişimler haberin de yapısını dönüşüme uğratmıştır. 1830-40'larda telgrafın icadına bağlı gelişip 1880'lerde kâğıt fiyatlarındaki düşüş ve göç dalgasından etkilenen bu dönüşüm 1920'lerde radyonun keşfi ve şöhretlerle ortaya çıkan dedikodu kültürünün yükselişiyle yeni bir evreye taşınırken Soğuk Savaş ve televizyonun başlangıcına işaret eden 1950'lere geldiğinde dramatik bir hal almıştır. Nihayet kablonun habercilikte kullanımının ardından internet ve mobil teknolojilerin de haber yapım sürecine dahil olmasıyla haberin yapısında köklü değişimler yaşanmıştır (Bowman ve Willis, 2003, s. 11). Şüphesiz bütün bu gelişmeler tehdit olarak görülen teknolojinin geleneksel gazetecilik anlayışı tarafından göz ardı edilmeyip araçsallaştırılmasıyla mümkün olmuştur. Teknik ilerlemelerle karakterize bu yüzyılda ise teknolojinin gazetecilik anlayışı ve habercilik pratiklerinde kullanımı yeni birtakım imkânların ya da çıkmazların doğmasına yol açmıştır. Bugün habercilikte yeni bir eğilim olarak ortaya çıkıp kimi çevrelerce fırsat kimilerince risk kabul edilen yönelimlerin başında yurttaş gazeteciliğinin geldiği bilinmektedir. Yeni bir deneyimi yansıttığı düşünülen yurttaş gazeteciliği kamuyu ilgilendiren, kamunun ortaklığında sergilenen bir haber yapma pratiği ortaya koymuştur. Bu anlayış bazılarında göre medyanın ekonomik açmazına cevap şeklinde gelişirken diğer bir yaklaşıma göre siyasal unsurların etkisiyle gelişmiştir.

İlk örneğini 1990'larda ABD'de veren yurttaş gazeteciliğine getirilen iki temel yaklaşım, bu yönelimi demokrasinin getirisi olarak görmek ya da ana akım medyanın ekonomik kaygılarını gidermek şeklinde değerlendirme konusunda birbirinden ayrılmaktadır. Kuşkusuz iki yaklaşım da ileri sürdüğü anlayışı destekleyici argümanlara sahiptir. Siyasal yaklaşımda katılımcı demokrasiyi topluma yerleştireceği düşünülen bir yurttaş gazeteciliği öngörülürken ekonomik yaklaşım bu yeni pratiği alternatif habercilik meydana getirmek yerine medyanın değişen dünyaya ve teknik ilerlemelere bağlı biçimde güncellenmesini sağlayan araç olarak değerlendirmektedir. Alanyazında her iki yaklaşımdan beslenen araştırmaların birbiriyle benzer bir oran ortaya koyması bahse konu yönelimin anlamı, kapsamı ve sınırları hakkında ikilemin doğmasına yol açmaktadır. Nitekim sözü edilen temel yaklaşımlar birbirini tamamen dışladığı gibi yurttaş gazeteciliğinin anlamlandırılmasında önemli pürüzlerle karşılaşılmasını sağlamaktadır. Böylece bu yönelimin ya tamamen geleneksel medyanın tekeli kırarak bir alternatif olarak kabul edilmesi ya da eski medyanın güncel versiyonu şeklinde bir nitelemeyle karşılaşması

sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada yürütülen alanyazın incelemesinin yurttaş gazeteciliğini doğru biçimde anlama yolunda önemli bir katkı olacağı düşünülmektedir.

Yurttaş gazeteciliği pek çok araştırmanın üzerinde fikir birliğine vardığı şekliyle doğru ve sorumlu habercilik talebinde bulunan medya kullanıcılarının bağımlı gazetecilik anlayışına tepkisel bir tezahür ortaya koyması olarak bilinmektedir. Başka bir ifadeyle bu yönelim profesyonel olmayan vatandaşlar tarafından kamu yararı gözetilerek yaratılan medya modeli olarak tanımlanmaktadır (Widera, 2016, s. 202). Bugün internet başta olmak üzere iletişim teknolojilerinin gazetecilik pratiklerinde etkin rol oynamasıyla önemi vurgulanan yurttaş gazeteciliği daha mümkün bir alana kavuşmuştur. Haber medyasına uygun içerik üretimine imkân tanıyan teknik bilgi ve cihazların kolay erişilebilir oluşu sıradan insanı bilgi değiş tokuşunun parçası kılmıştır. Özellikle teknik donanımın mobilize duruma gelmesiyle tanıklıklar haberleştirilmiştir. Vatandaşın haber üretim sürecinin merkezine taşındığı bu gazetecilik anlayışı herkesi muhabir, kameraman, prodüktör olma yetisiyle donatmıştır. Sıradan vatandaşın haberin nesnesi olmaktan çok öznesi olmayla ödüllendiren yurttaş gazeteciliği haberin kaynağının ve alıcısının yakınsamasını ifade etmektedir. Katılımcı gazetecilik türüne en yakın yönelim şeklinde kendini gösteren yurttaş gazeteciliği vatandaş merkezli ve vatandaş görme biçiminden yürütülürken şüphesiz etik tartışmasını da beraberinde getirmektedir. Zira geleneksel gazetecilik anlayışının temelini oluşturan olayın dışında olma, haberin tarafı olmama, üçüncü gözden görme pratiği bu türde geçerliğini yitirmektedir. Böylece halk adına ve halk yararına haber inşa etme süreciyle olumluluk iddiasında bulunan yurttaş gazeteciliği diğer açıdan taraflı bakışla kurgulanan haber yaratma biçimine dönüşebilmektedir. Bu durum yurttaş gazeteciliğinin bulunduğu kritik noktayı işaret etmektedir.

Bu çalışma yurttaş gazeteciliğinin hem avantajlarına hem risk içeren tablosuna odaklanarak alanyazına ilişkin genel durum değerlendirmesinde bulunma amacı taşımaktadır. Çalışmanın önelediği amaca en uygun teknik olduğu gerekçesiyle doküman analizine başvurulmuştur. Bu sayede söz konusu yönelimin diğer toplumsal alanlarda olduğu gibi gazetecilik sahasını da kuşatmaya alan yeni teknolojiler bağlamında nasıl bir akademik dikkate tabi tutulduğunu anlamaya çalışmak araştırmayı kayda değer kılmaktadır. Nitekim alanyazını oluşturan yayınların önelediği temalar kadar geride kalan ya da dikkate alınmayan başlıklar da bazen bilinmeyi gerektirmektedir. Keza ancak bu sayede inceleme konusu bütün bağlamları etrafında görüntüye girmektedir. Çalışma bu yönüyle de önemlidir.

Yurttaş Gazeteciliğini Kavramsallaştırma Denemesi

Yurttaş gazeteciliği haber üretim ve dağıtım sürecine katkıda bulunan halk pratiklerinin bütünüdür. Bu süreç olaya ilişkin bilginin toplanması ve kurgulanması, haberin dağıtılması ve tüketilmesini ifade etmektedir. Gazetecilik pratiklerinin işleyişinde görülen sorunlara demokrasi merkezli anlayış çerçevesinde çözüm üretme vaadinde bulunan yurttaş gazeteciliği hak odaklı yayıncılık arayışına cevap olmaya çalışmaktadır. Haberciliğin gazeteci tekelden ödünç alınarak yurttaş devredilmesini açıklayan bu pratik kamunun ortaklığında bir medya önermektedir. Haber akışını belirleyen hiyerarşiyi değiştirme fikrine dayanan yurttaş gazeteciliği, vatandaşın haberin alıcısı konumundan üreticisi ve dağıtıcısı pozisyonuna taşımaktadır. Söz konusu yeni yönelime göre; çerçevelenmiş haberlerin yarattığı gündeme gömülü olmamayı tercih eden vatandaş bu gazetecilik anlayışı sayesinde ne hakkında düşünmesi gerektiğine ilişkin kararı kendi verebilmektedir. Böylece tek yönlü işleyen, yukarıdan aşağıya akış gösteren haber medyasının tekeli kırılmaktadır.

Kamusal alanın bugünkü görünümünden yola çıkan yurttaş gazeteciliği kitle iletişiminin aktif paydaşı bir yurttaş profilini önelemektedir. Böylece bu yeni gazetecilik yaklaşımı kamusal alana eklenmiş haberin üretimi ve tüketimini katılımcı demokrasiye uygun biçimde herkes arasında paylaşmayı amaçlamaktadır. Kamu yararını diğer bütün çıkarların üstünde değerlendiren anlayışı ilham kaynağı kabul eden yurttaş gazeteciliği, gazeteci ve yurttaş yakınsamasını gerçekleştirmekle ilgilenmektedir. Pek çok farklı kavram yardımıyla açıklanan ve vatandaş gazeteciliği olarak da tabir edilen yurttaş gazeteciliğinin kapsamını belirleme konusunda fikir birliğinden söz etmek zor görünmektedir (Watson, 2011, s. 2). Zira alanyazında yurttaş gazeteciliğinin yanında katılımcı gazetecilik gibi bir başka yönelim karşımıza çıkmaktadır. Yurttaş gazeteciliğinin tarihi geçmişini sorgulayan araştırmalar bu yönelimi 19. yüzyıla kadar götürmektedir. Kuşkusuz Gillmor'ın (2006, s. 3) Yıldızlı Çağ'ın aşırılıkları olarak gördüğü bu gazetecilik türü yeni bir gazeteci tipi ortaya çıkarmıştır. Gillmor skandal peşinde koşup rezalet olarak tabir edilen olayları ortaya çıkaran bu "serseri"lerin sergilediği gazetecilik pratiğini kamu hizmeti veren habercilik olarak görmüştür.

İlk örneğini 19. yüzyılda verdiği düşünülen yurttaş gazeteciliğinin başlangıç denemelerinde tam ve bağımsız bir vatandaş haberciliği sergilendiğinden söz etmek çok da mümkün değildir. Keza bugünkü gazetecilik pratiklerinde sergilenen bu yönelimin "yeni" olma niteliğini gazeteci yerine vatandaş tarafından yönetilen haber yapma sürecine borçlu olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte bahse konu ilk

denemelerin daha çok Bowman ve Willis'in "katılımcı gazetecilik" olarak isimlendirdikleri pratiğe örnek oluşturduğu düşünülmektedir. Keza haber yapım sürecine katılımcı pozisyonuyla eşlik eden izleyici habere ilişkin bilginin toplanması, raporlanması ve dağıtılmasında görev üstlenmektedir ((Bowman ve Willis, 2003, s. 7; Watson, 2011, s. 2). Nip'e (2006, s. 230) göre ise katılımcı gazetecilik vatandaşın ana akım gazetecilik pratiklerine dahil edilmesiyle ilgilidir yurttaş gazeteciliğinde pratik tamamen halkın kontrolüne geçmiştir. Buna göre yurttaş gazeteciliğinde haber medyası tarafından kamu gazeteciliğinin bir aşaması olarak görülen katılımcı gazetecilikten farklı olarak halkın kendisi inisiyatif alma olanağına sahiptir.

Bazı araştırmacılar bugünkü tanımıyla yurttaş gazeteciliğinin başlangıcına işaret koyan en önemli gelişmenin OhmyNews portalının kullanıma sunulması olduğunu ileri sürmektedir. 2000'de yayın hayatına başlayan haber sitesi yöneticisi, Güney Koreli haftalık dergilerden birinde çalışan gazetecidir (Widera, 2016, s. 202). "Biz medya" şeklinde anılan kitle katılımlı haberciliğin yükselişinde dünyayı etkisi altına alan bazı olay ve durumların da rolü bulunduğu gerçeği şaşırtıcı değildir. Örneğin Pew Araştırma Merkezi tarafından yapılan araştırma "do-it-yourself journalism" adı verilen olgunun gelişmesinde 9/11 saldırılarının önemli bir dönüm noktası olduğunu göstermiştir (Bowman ve Willis, 2003, s. 7). Benzer şekilde BBC'yi halkın habere katılımını sağlamak amacıyla "Kullanıcı Tarafından Oluşturulan İçerik Merkezi" kurmaya iten Irak Savaşı da yurttaş gazeteciliğinin gelişmesinde önemli tarihsel gelişme kabul edilmektedir. Bu savaş esnasında halk tarafından merkeze iletilip yayımlanması uygun bulunan haberler izler kitleye ulaştırılmıştır. Katılımcı gazeteciliğinin ilk örneklerinin verildiği bu önemli tarihsel gelişmeler yurttaş gazeteciliğine giden yolu açmıştır.

Kimilerine göre yurttaş gazeteciliği sadece aniden gelişen ve aşırılık içeren olayların konu edildiği haberlerde geçerli olabilmektedir. Allan (2007) sözü edilen aşırı olaylarda, eylemi gerçekleştiren ya da eylem veya durumdan etkilenen kişinin sıradan halk olduğu terör saldırıları ve doğal afetleri liste başı göstermektedir. Allan'ın iddiası özellikle ulusal kriz dönemlerinde alternatif enformasyon, bakış açısı ve görme biçimlerinin dijital teknolojiler yardımıyla haberleşmesinin ana akım gazetecilik geleneklerini yeniden şekillendirdiği yönündedir. Bu iddianın bugün deneyimlediğimiz medya ortamında geçerliliğini koruduğunu, geleneksel gazetecilik kodlarında yaşanan değişimin son derece belirgin olduğunu söylemek zor değildir.

Araştırmanın Yöntemi

Etik kurul onayı gerekmeyen ve nitel yönetime dayanan bu çalışmada doküman analizine başvurulmuştur. Çalışmada tercih edilen modelin belirlenmesinde, teknik ve teknolojiye yaşanan gelişmelere bağlı ortaya çıkıp habercilik pratiklerine yeni bir yaklaşım getiren yurttaş gazeteciliği hakkında yürütülen araştırmalardan oluşan alanyazını ayrıntılarda boğulmadan ancak detayları da kaçırmadan incelenmenin konuya en doğru perspektiften bakmayı sağlayacak yöntem olduğu düşüncesi etkili olmuştur. Bilindiği gibi literatür tarama sayesinde hem çalışmanın gerekliliğine yönelik nedenselleştirmede bulunmak hem de araştırma sonucunda ulaşılan aşamanın literatürde karşılaşılan diğer sonuçlarla uyumluluğunu test etmek mümkün olmaktadır. Özellikle hakkında yürütülen araştırmaların tarihi geçmişi çok eskiye uzanmayan ve gerek tanımı gerek çerçevesi nispetince henüz fikir birleşimine varılamayan konularda literatür tarama önem taşımaktadır. Keza ancak bu yolla alanyazında gözlenen boşlukları fark etmek ve dikkati eksik kalan tarafa yönlendirmek olanaklı hale gelmektedir. Bir yandan eğilimin arttığı temaları tespit ederken diğer taraftan göz ardı edilen konuları doğru gözlemlenmek literatürün hassas bir denge içinde taranması neticesinde gerçekleşmektedir. Fazla kapsamlı ve işlevselliğini yitirecek kadar spesifik detaylara takılmadan gerçekleşen doküman analizinin, araştırmanın odaklandığı alanla ilgili bütün ana temaları ve alt başlıkları içermek konusunda son derece başarı sağlamadığı bilinmektedir (Denney ve Tewksbury, 2013, s. 232-233).

Bu çalışmada merkeze alınan yurttaş gazeteciliği anlam ve kapsam itibarıyla doküman analizi sonrasında aydınlanması muhtemel bir sorunsal kabul edilmiştir. Böylece söz konusu sorunsal anlamlandırmaya yönelik sergilenen yaklaşımları tanımak ve her anlayışın katkısının yanı sıra eksik bıraktığı noktaları tespit ederek yurttaş gazeteciliğinin kapsam ve sınırlarını doğru biçimde çerçevelemek çalışmanın amacını teşkil etmektedir. Bu amaç doğrultusunda literatürün ayrıntılı biçimde değerlendirilmesiyle konu hakkında üretilen yayınların ortak temaları saptanmış, araştırmaların daha çok hangi başlıklar altında yoğunlaştığı tespit edilerek daha az dikkate alınan başlıklar aydınlatılmış, alanyazının genel durumundan hareketle yurttaş gazeteciliğine ilişkin doğru bir anlamlandırma süreci yürütme imkânı yakalanmıştır.

Bulgular

Vatandaşın haber yapım sürecine paydaşlık etmesi yeni bir türü ortaya çıkarmamakla birlikte yurttaş gazeteciliğinin çevrimiçi ortamda sürdürülmesi teknoloji odaklı kitlesel bir fenomen ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmeyle birlikte habercilikte gözlenen yeni yönelim hakkında yürütülen

araştırmalarda da artış gözlenmiştir. Konuya yönelen araştırmaların 2000'lerin başında verilmeye başladığı görülmektedir. Giderek artan ilgi sosyal medya mecralarının yükselişe geçmesiyle konu hakkında verilen yayınların 2015 – 2019 yılları arasında en yüksek rakama ulaşmasına imkân tanımıştır. Yurttaş gazeteciliğine ilişkin akademik literatüre genel bir görüş açısıyla bakıldığında; yurttaşlık kuramlarına ilişkin temel soru(n)lardan çok gazetecilik teorisi ve pratiği çerçevesinde yürütülen açıklamaların hâkim olduğu bir eğilime rastlandığı söylenmelidir. Bu bağlamda incelenen literatürden yola çıkarak konuya yönelik temel yaklaşımların ortak temalar altında değerlendirilmesinin doğru olacağı düşünülmüştür. Buradan hareketle söz konusu yayınlar; yurttaş gazeteciliğine kavramsal açıklama sunan araştırmalar, değişen gazetecilik pratiğine eğilen araştırmalar, yurttaş gazeteciliğini mobil cihazlar bağlamında inceleyen araştırmalar ve vatandaşlığın kuramlandırılması ve editoryal bağımsızlık merkezli araştırmalar olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır.

Yurttaş Gazeteciliğine Kavramsal Açıklama Sunan Araştırmalar

Alanyazın taramasında karşımıza çıkan yurttaş gazeteciliğini anlama çabasındaki araştırmalar incelendiğinde bu yayınların yoğun olarak yenilenen gazetecilik pratikleri etrafında şekillendiği görülmektedir. Daha çok sosyal medya odaklı bir bakış açısından değerlendirilen çevrimiçi gazetecilik bilimsel literatürün öne çıkan başlığı olmaktadır. Profesyonel gazetecilik ve izler kitle arasındaki ilişkinin yeni formuna odaklandığı gözlenen bu araştırmalar aynı konuya benzer ancak kapsama getirilen birtakım farklılıklarla başka bir bakış açısı getirmektedir. Böylece literatürde 'vatandaş tanıklığı' (Allan, 2013), 'ağ bağlantılı gazetecilik' (Beckett, 2008), 'katılımcı gazetecilik' (Singer, vd., 2011), 'alternatif gazetecilik' (Atton ve Hamilton, 2008), 'akışkan gazetecilik' (Deuze, 2008) gibi çeşitli kavramların varlığına rastlamak mümkün olmaktadır (Luce vd., 2017, s. 267).

Allan (2013, 1-4) vatandaş tanıklığının özellikle kriz anlarında öne çıkan bir yönelim olduğundan söz ederek bunun rastgele ya da tesadüfi bir habercilik olarak görülebileceğini düşünmektedir. Yurttaş gazeteciliğini ağ bağlantılılık üzerinden açıklayan Beckett'a (2008, s. 5) göre ise gazeteciliğin bu yeni biçimi basit, apaçık ve kendi çıkarlarını gözeten bir gerçeklik üzerine kuruludur. Aynı zamanda ona göre geçirgenliği ve çok boyutluluğu kapsayan bu yaklaşım eski ve yeni medya arasındaki semantik ayırmda bir tür köprü vazifesi üstlenmektedir. Yeni medya ekolojisini nesiller boyu sürecek sonsuz bir kaynak olarak düşünen Deuze (2008, s. 860) başka bir bakış açısıyla yaklaştığı yurttaş gazeteciliğini akışkanlık üzerinden değerlendirmeyi

seçmektedir. Likit gazetecilik kavramsallaştırmasıyla yaklaştığı vatandaş katımlı habercilik anlayışını dolayımlanmış gerçeklik yaratan geleneksel gazetecilik deneyiminin çıkmazlarına çare olarak gören Deuze bu yeni biçimde niceliksel bir sınır ortaya koymayan insan eylemi ve kullanıcı kontrolünün öne çıktığından söz etmektedir. Deuze aynı zamanda mevcut güç ilişkilerinden doğan eşitsizliklerin yeniden üretilmesinin sona ermediğini ancak buna karşılık sıradan insanın tanıklık gücüne kavuştuğunu öne sürmektedir. Benzer anlayış Atton ve Hamilton'da da karşımıza çıkmaktadır. Atton ve Hamilton (2008, s. 86) yurttaş gazeteciliğini sıradan insanın bakış açısını açıkça ön plana çıkararak habere erişimde gözlenen hiyerarşiyi tersine çevirmeye çalışan, elitlerin varlığı dolayısıyla yaygın medyada gizlenme eğilimindeki vatandaş açığa çıkararak bir anlayış olarak nitelendirmektedirler. Görüldüğü gibi literatürde yurttaş gazeteciliğini açıklamaya yönelik pek çok kavrama rastlanmakla birlikte kapsam ve vurgu bakımından farklılık gösteren bu kavramsal açıklamalar esas olarak vatandaşın sivil hayata ve haber yapma pratiğine aktif biçimde katılma fırsatıyla daha yoğun karşılaştığı yönünde ortak bir gözlem paylaşmaktadır.

Yapılan araştırmalar yurttaş gazeteciliğinin kültürel açıdan halkla uyumlu çerçevelere başvurma yanı sıra izleyici ve yapımcı arasında etkili bir uyumun gözlenmesinde başarı ortaya koyduğu sonucuna ulaşmaktadır. Esasında bu başarıda üretimi ve dağıtımı izler kitle tarafından yapılan haberlerin, geleneksel medyanın kontrolündeki süreçte çok az imkâna sahip topluluklar arasında kolektif eylemi kolaylaştırmak için bağlayıcı yapıları harekete geçirdiği gerçeği işaret edilmektedir. Ayrıca bu kolektif aksiyon halinin, toplumu olumlu yönde dönüştürme fikrine sahip katılımcıları çevrimdışı olarak bir araya gelme konusunda motive ettiği düşünülmektedir (Pain, 2018, 799).

Alanyazında karşılaştığımız araştırmalar arasında yer alıp yurttaş gazeteciliğinin gazetecilik ve psikoloji alanlarının ortak paydasında bir konuma yerleştiği vurgusunda bulunan bazı yayınlar dikkat çekmektedir. Söz konusu çalışmalar daha çok bu iki alan arasında gözlenen karmaşık ilişkinin ancak derin bir anlama sürecine tabi tutulması sonucunda yurttaş gazeteciliğinin kavranabileceği önerisinde bulunmaktadır (Horoub, 2023, s. 1). Kuşkusuz söz konusu bu yayınlarda bir yandan teknik ve teknolojide kaydedilen güncel gelişmeler ışığında ihtiyaç duyulan habercilik türünden bahsedilirken diğer taraftan geleneksel gazetecilik anlayışından beklenen nesnellığın profesyonellikten uzak vatandaşın psikolojik durumu karşısındaki olası mağlubiyeti hatırlatılmaktadır. Bununla beraber bir başka bakış açısı da genel literatürün aksine yurttaş gazeteciliğini doğru bir konuma taşımak için gazetecilik pratiklerine odaklanan bir eğilim yerine yurttaşlık

teorilerini dikkate almanın öneminden söz etmektedir. Zira bahsi geçen gazetecilik pratiğinin eyleyicilerinin öncelikle yurttaşlık tartışmaları etrafında değerlendirilmesi gerektiği iddia edilmektedir. Kimilerine göre yurttaş gazeteciliği vatandaşlık için önemli bir araç kabul edilirken bazılarına göre ise bu habercilik yöneliminin kendisi bir tür vatandaşlık biçimidir (Campbell, 2015, s. 704).

Değişen Gazetecilik Pratiğine Eğilen Araştırmalar

Bilindiği gibi kriz anları kamu gündeminin öncelikli başlıkları arasındadır. Böyle zamanları konu edinen kriz haberciliğinde risk iletişiminin, geleneksel gazetecilik kodlarının ve etik değerlerin doğru yönetilmesi beklenmektedir. Kriz haberciliği kapsamında değerlendirilen sosyal tehlikelerin haberde temsil edilerek yeniden üretilme biçimi yurttaş gazeteciliğinin bazı risklerini, avantajlarını ve sınırlarını ölçmede bir tür belirleyen işlevi görmektedir. Zira kriz içeren haber, deneyimli ve donanımlı profesyoneller yerine vatandaşın üretiminde olduğunda kimi zaman risk üretiminin gerçekleşmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bununla beraber yurttaş gazeteciliğinde kültürel bağlam, coğrafya, etnik köken, cinsiyet gibi nitelikler haber üzerinde etki faktörü yoğun birer süzgece dönüşebilmektedir (Mythen, 2010, s. 53-54).

Risk temsilleri ile ahlaki paniğin oluşması arasındaki bağlantı yurttaş gazeteciliğinde dikkat çekici boyutlara varabilmektedir. Nitekim çoğu kez olayın tarafı vatandaşlara yardım etmek yerine görüntü kayda alıp yaymak şeklinde işleyen yurttaş gazeteciliğinin etik kaygıları yükselten yeni bir habercilik şekli beraberinde getirdiğine şüphe yoktur. Bununla beraber geleneksel gazetecilik pratiklerine yerleşik dolayımmanın bu kez riskin dolayımlanması sürecine dönüşüp korku oluşumuna yol açabildiği söylenmektedir (Mythen, 2010, s. 54-55). Bu durumu örnekleyen konulardan birinin de terör vakaları olduğuna kuşku yoktur.

Terör eylemlerinin haberleşme sürecinde şiddeti yeniden ürettiği gerekçesiyle suçlanan geleneksel medya pratikleri bugün olayın tanıklarını da haber yapma sürecinin paydaşlarından birine dönüştüren yeni medya gerçeğiyle birlikte düşünüldüğünde; her iki pratiğin de yeni bir kriz yaratımının mimarı olduğu netleşmektedir. Bir yandan şiddetin yeniden üretiminde rol oynayan habercilik anlayışı haber yapma pratiğinde gözettiği etik sınırın yeterli ölçütlerde belirginleşmemesi terör örgütünün propagandasına dönüşen içerik üretimini kaçınılmaz kılmaktadır. Ancak yurttaş gazeteciliği sahip olduğu geniş ağ sayesinde haber medyasından daha dolaysız ve dramatik propaganda unsurları içerme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Yurttaş gazeteciliğinin kişisel, filtresiz ve samimi

içerik yayma iddiası bilhassa terör olaylarında kitlelerin saldırı görüntülerine maruz kalmasıyla sonuçlanabilmektedir. Yeni teknolojilerin hızlı yayma potansiyelinin bu habercilik yönelimini desteklemesiyle gazetecilik etik zeminden tamamen ayrılmaktadır. Zira böylece söz konusu vakalarda hem terör yapıları yurttaş gazeteciliği pratiğinde bulunma fırsatı yakalamakta hem vatandaşın bilinçsiz ve deneyimsiz biçimde yürüttüğü habercilik biçiminden yardım almaktadır (Watson, s. 477-478).

Sosyal medya mecralarında sergilenen gazetecilik pratiklerinin çoğu zaman dezavantajlı bir tabloya yol açtığı konusuna eğilen çalışmalar kadar özellikle erişim kabiliyeti üzerinden avantaj vurgusunda bulunan araştırmalar da alanyazında görünür olmaktadır. Örneğin mobil cihazlardan erişim yoluyla hareket kabiliyeti sağlayan X (Twitter) diğer sosyal ağ platformlarına oranla yurttaş haberciliği için en uygun alan olarak birçok araştırmaya konu teşkil etmektedir. Bu yayınlar X'in kriz kullanımını bir çeşit yurttaş gazeteciliği modeli olarak önermektedir. Söz konusu araştırmaların bu önerileri, konu odaklı X akışının yarattığı topyekûn yurttaş gazeteciliğinin hem kendi gündemini yaratma hem de geleneksel haber medyasının gündemine katkıda bulunma yetisine dayandığı anlaşılmaktadır. Benzer yaklaşıma sahip çalışmaların daha çok hegemonya karşıtı bir araç olarak değerlendirilen X'i alternatif kamusal alan yaratan bir ortam şeklinde tanımladığı görülmektedir (Mpfu, 2019, s. 67). Yanı sıra alanyazında "sokaktan tweete yurttaş gazeteciliği" şeklindeki tabirlerle de karşılaşmak mümkündür (Ritonga ve Syahputra, 2019, 79). Böylece başta X olmak üzere diğer sosyal medya mecralarını yurttaş gazeteciliği için alternatif bir alan ya da forum olarak görmenin; toplumun sorunlu alanları, kamusal algıları ve çeşitli durumlara yönelik çözüm önerileri konusunda işe yarayacağı düşüncesi ortak görüş olarak öne çıkmaktadır (Korson, 2015, s. 371). Genel olarak X özelinde aktif sosyal medya kullanımının yurttaş gazeteciliği davranış biçimini teşvik ettiği ve yurttaşlık becerilerine sahip olanların bu ortamlara daha çok yöneldiği düşünülmektedir (Kim ve Lowrey, 2015, s. 298). Buna göre vatandaşın kontrolündeki haberciliği artık uç bir örnek olarak değerlendirmek doğru değildir; zira gazetecilikteki bu yönelik ana akıma doğru ilerlemiştir (Veenstra, vd., 2014, s. 71). Ne var ki sunduğu bütün fırsatlara rağmen yurttaş gazeteciliğinin kendi ikilemini yarattığı gerçeğine kilitlenen yayınların sayısı da az değildir. Vatandaş merkezli haberciliğin etik sonuçlarını ahlaki panik üzerinden açıklayan bahse konu araştırmalar yurttaş gazeteciliğini yol açtığı tehditler bağlamında gündeme taşımaktadır (Mpfu ve Barnabas, 2016, s. 115). Vatandaş tekelinde yürüyen haberciliği etik ihlalin kontrolsüzleşerek yaygınlaşması merkezinde değerlendiren bu düşüncüyü örnekleyen yeni

medya ortamlarından bir diğerinin de WhatsApp uygulaması olduğuna kuşku yoktur. Keza bazı araştırmalar vatandaş gazetecilerin geleneksel gazetecilik etiğinden uzaklaşarak ifade özgürlüğü ve mahremiyet başlıkları etrafında birtakım soru(n)ları gündeme taşıma üzerinden toplumsal kaosa yol açtıkları iddiasında bulunmaktadır (Al-Rawahi, 2016, s. 250). Bugün ana akıma kaynaklık eden WhatsApp'ın haber bültenlerinde ihbar hattı olarak tabir edilmesinin ise geleneksel medyanın aracılık ettiği etik dışı bir süreç olarak görülmesi gerektiği belirtilmelidir.

Yurttaş Gazeteciliğini Mobil Cihazlar Bağlamında İnceleyen Araştırmalar

Yurttaş gazeteciliğini merkeze alan çalışmalarda bir başka öne çıkan temanın dijitalleşme ve mobil cihazlar olduğu görülmektedir. Dijital döneme şeklini veren teknolojilerin haber üzerinde hegemonik bir güce kavuştuğu bilgisi kadar mevcut toplumsal yapının bahse konu yeniliğin ortaya çıkmasında büyük paya sahip olduğu gerçeği kuşkusuz alanyazın incelemesinde bu temanın baskın biçimde karşımıza çıkması konusunda nedensel birer açıklamaya dönüşmektedir. Nitekim kitlesel öz-iletişime dikkat çeken Castells'in (2007, 258) ağ toplumunun doğal biçimde hayatına aldığı ve sahip çıktığı ağlarla kitle iletişim araçlarının yakınsamasına aracılık ettiği bugün artık bilinen bir gerçektir. Bu yargıyı destekleyen araştırmalara rastlamak mümkündür. Buna göre sosyal iletişime dayalı bu değişim insanların acılarına tanıklık için gazetecilik kimliğine bürünen sıradan insanın yarattığı ağların kendiliğinden gelişmesini sağladığı düşünülmektedir. Paul ve Sosale'e (2020, s. 18) göre başta cep telefonları olmak üzere taşınabilir cihazların hem kayıt yapabilme hem de ağ oluşturabilme yeteneği, kullanıcıyı tanık konumuna yerleştirmekle kamera önünde görünenin kamuoyuyla paylaşıldığında inkar edilemez bir gerçek olarak kabul edilmesini sağlamaktadır.

Yurttaş gazeteciliğinin teknik ve teknolojik koşullarını incelemeye alan araştırmalar; akıllı telefon başta olmak üzere taşınabilir cihazların öne çıktığı dijital üretim araçları ve yayın-dağıtım işinde internet ağı biçimleri üzerinden habercilikte gözlenen yeni yönelimin teknolojik çerçevesini anlamaya çalışarak ortak bir fikirde buluşmaktadır. Buna karşılık bir iletişim aracının kendi kendine yön tayin etme gücüne sahip olmadığı vurgusunda bulunan araştırmaların birçoğu teknoloji ile kültürün birbirini etkilediği düşüncesinden hareketle teknolojik determinizm tuzağına düşme riski konusunda uyarıda bulunmaktadır (Peter, 2023, s. 39). Bununla beraber yurttaş gazeteciliğini başlı başına halkın kontrolüne geçen bir habercilik biçimi olarak görmek yerine dijital teknolojilerin habercilikte kullanılma gerekliliğini dikkate alan geleneksel medyanın çözümü

olarak değerlendiren araştırmaların da varlığı söz konusudur. Bu araştırmalardan birinde Shah ve Zimmermann (2017, s. 207) son dakika haberciliğini örnek göstererek olayı ilk duyuran olmak için haber kuruluşları arasında kıyasıya bir rekabet yaşandığından, yarışta öne geçiren en önemli aracın ise mobil cihazlar ve yurttaş gazeteciliği olduğundan bahsetmektedirler.

Bilindiği gibi geleneksel medyanın tekeline duyulan tepkinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı iddia edilen yurttaş gazeteciliğinde aktör koltuğuna vatandaşın geçmesiyle kitleler sürecin ayrılmaz parçası kılınmıştır. Esasında bu durum ana akım medyaya tepki olarak geliştiği düşüncesinin yanında yurttaş gazeteciliğinin kitle medyasını daha geliştirdiği/genişlettiği iddiasını da kuvvetlendirmiştir. Nitekim dijital teknolojilerin insan hayatında giderek büyüyen bir alana sahip olması geleneksel medyanın ilgisini üzerinde barındırmıştır. Buradan hareketle sıradan insanın kullanımına açılan bu teknolojilerin haber sağlama kapasitesinin ana akım medya tarafından fark edilip habercilik pratiklerinden biri haline getirildiğini de söylemek mümkün görünmektedir. Konuya bu bağlamdan yaklaşan araştırmaların; geleneksel medyanın dijital ortamları sürekli güncellenen bir bilgi kaynağı, mobil cihazları da üretim maliyetlerini düşürmeye yarayan kullanışlı bir araç olarak gördüğü iddiası önemlidir (Silva, 2017, s. 51).

Bütün bu görme biçimlerinin yanında haber dağıtma maksatlı içerik üretimini dijital teknolojilerin hakikati tahrip gücü üzerinden değerlendirip yurttaş gazeteciliğine manipölasyon ve dezenformasyon temelli bir eleştirel yaklaşım sergileyen yayınlardan da söz etmek gerekmektedir. Zira özellikle kriz kapsamındaki haberlere alan açan platformlarda yaşanan çeşitlenmenin medya izleyicisinin güven duygusunda aşınmaya yol açtığı iddiasında bulunan araştırmaların giderek artan bir oran verdiği görülmektedir. Bu yayınlarda yeni medya teknolojilerinin erişilebilirliğinin ve vatandaşın taşınabilir cihazları haber yapma ve yayma alanı olarak görmesinin beraberinde getirdiği riskleri bağlama yerleştirmektedir. Söz konusu araştırmalar bahse konu risklerin başına medya profesyoneli olmayan yurttaşın manipölatif içerik üretiminde bulunma olasılığını yerleştirmeyi doğru bulmaktadır (Mythen, 2010, s. 54). Manipölasyon üretimi gibi risk faktörlerinin yanı sıra özellikle afet gibi kriz anlarında cep telefonu ve sosyal medya platformları aracılığıyla yürütölen yurttaş gazeteciliğinin amacına ulaşmadığı sonucuna varan araştırmaların da dikkat çekici bulgular ortaya koyduğu belirtilmelidir. Bu habercilik yöneliminin sonuçlarını sorunlara çözüm bulma bağlamında değerlendiren araştırmalar dijital teknoloji kullanımının afete müdahalede işe yaramadığını; sınıf, kast ve kent-kır

eşişsizliklerine yeterince meydan okuyamadığını ortaya koymaktadır (Paul ve Sosale, 2020, s. 15).

Vatandaşlığın Teorileştirilmesi ve Editöryal Bağımsızlık Merkezli Araştırmalar

Çalışma kapsamında değerlendirilmeye alınan konu hakkındaki araştırmalar incelendiğinde karşımıza çıkan yayınlardan bir kısmının söz konusu gazetecilik anlayışına farklı bağlamlarda açılımda bulunmayı denediği anlaşılmaktadır. Sadece çevrimiçi bir olgu olmayan, alternatif haber kaynaklarıyla sınırlandırılmayan ve metagazeteciliğin yanı sıra geleneksel gazetecilik uygulamalarını da içeren geniş bir yurttaş gazeteciliği anlayışına duyulan ihtiyaçı işaret etmeyi amaçlayan araştırmaları buna örnek sunmak mümkündür. Bu yayınlarda demokratik bir sonuca yatırım yapması beklenen yurttaş gazeteciliğinin daha geniş perspektife muhtaç olduğunun altını çizmektedir. Söz konusu çalışmalar, habercilikteki bu yeni yönelimin uygulama ağlarının yatay kamusal alan yaratma potansiyeli kadar yurttaş katılımlı düşünömsel haber tüketimi kültürünün gelişmesinde de pay sahibi olabileceği hatırlatmasında bulunmaktadır (Goode, 2009, 1287).

Yapılan araştırmalar internet, sosyal ağlar ve sosyal medya kullanıcılarına ait girişimlerden oluşan yurttaş gazeteciliğini katılımcıların özerk görüşlerinin yankılandığı bir alan olarak değerlendirmektedir. Bilindiği gibi bazılarında göre gazeteciliğin modern biçimi bazılarında göre ise tercih sonucu gelişen bir tür yönelim olarak vatandaş katılımlı gazetecilik, finansal bağımsızlık ve yayın kolaylığı konusunda geleneksel gazetecilikten ayrılmaktadır. Etkileşim ve hız merkezli bu anlayışın varlığını yeni medya araçlarının sınırsız denebilecek yaygınlıkta erişime fırsat tanıyan doğasına borçlu olduğuna da şüphe yoktur. Bunun yanı sıra kitle medyasının manipölasyon odaklı habercilik anlayışının kötü şöhreti karşısında bir tür yan yol olma avantajını önlenemez yükselişinde araçsallaştıran yurttaş gazeteciliği bu sayede aktif katılımcılar için kolay ve başarılı bir deneyim olmaktadır. (Widera, 2016, s. 202-211).

Habercilikte yaşanan etik sorunlara çözüm önerisi olarak sunulan yurttaş gazeteciliğinin gerek kaynaktan ileri gelen gerek gazeteciden kaynaklı olduğu bilinen etik dışı davranışların önüne geçebilecek güçte olduğu düşünölmektedir. Olayın bilgisine ulaşmadan haberin kurgulanmasına bütün aşamaların vatandaş kontrolünde olduğu bu habercilik biçiminde şeffaflık temel ilke kabul edilmektedir. Buna karşılık vatandaş gazeteciliği olarak da isimlendirilen bu türde arzu edilen şeffaflığın aksine belirsizliğin öne çıktığını iddia eden araştırmalar da bir hayli fazladır. Bu yayınlardan genel motivasyonlarına bakıldığında;

geleneksel habercilik pratiklerinde ahlâk ve meslek ilkelerinin bağlayıcı rol üstlenmesi, ancak yurttaş gazeteciliğinde herhangi bir sorumluluk ya da bağlayıcılığa rastlanmaması, böylece kuralları belirsiz bir pratiğin habercilik alanında kabul edilebilirlik yakalaması eleştirisiyle karşılaşılmaktadır. Araştırmalara göre zaten çoğunlukla etik ve ahlâk sınırlarının dışında gazetecilik icrası dolayısıyla haklı eleştirilerin merkezine yerleşen habercilik mesleği vatandaş pratiğiyle birleşince daha belirsiz, daha kuralsız ve sorunlu bir alana yerleşmektedir.

Editoryal bağımsızlığın altını çizen yurttaş gazeteciliğinde öne çıkan esas hususun, editoryal dikkatten bağımsızlık olduğu unutulmamalıdır. Bunda Web 2.0 teknolojisinin gelişmesi ve enformasyon değiş-tokuşunda sıradan insanı hem eyleyen hem etkilenen konumuna yerleştirmesinin payı olduğu bilinmektedir. Söz konusu habercilik biçiminin aktif katılımcılar için karşı konulmaz bir deneyim oluşturduğuna şüphe yoktur. Bu pratik yer yer toplum ruh durumunun ifadesinde önemli bir yol da olabilmektedir. Ayrıca piyasadaki konumlarını aşırı kullanma eğiliminde olan ana akım medyayı normalleştirme ihtimalini yükseltmektedir. Ancak yadsınamaz önemi nedeniyle bu modelin toplumsal süreçlerde merkezi rol üstlenmesi, sayılan bütün avantajlardan daha önemli sonuçlar yaratma potansiyeli doğurmaktadır. Keza rutin gazetecilik uygulamalarından bağımsızlaşarak herhangi bir denetim sürecine uğratılmayan içeriğin daha demokratik bir ortamda yayın imkânı bulmasını sağladığı düşünülen yurttaş gazeteciliğinde tam bağımsız bir editoryal tablodan söz edilememesi önemli tartışma başlıklarından biri olmayı sürdürmektedir (Lindner, 2017, s. 1177).

Bütün bunların yanı sıra yurttaş gazeteciliğinin kilit konusunun vatandaş olduğu ve dikkatin yönlendirilmesi gereken yerde yurttaşlık kuramlarının beklediği düşüncesini önceleyen yayınlardan da bahsedilmelidir. Bu çalışmaların ortak noktası, yurttaş gazeteciliğine habercilik pratikleri bağlamında odaklanma eğilimi içindeki alanyazının söz konusu yeni anlayışta kullanılan yurttaşlık teorilerine ilişkin temel soruları büyük ölçüde ihmal ettiği düşüncesidir. Keza bahse konu yayınlarda, yurttaş gazeteciliği ile vatandaşlık arasındaki ilişkiyi anlamada önemli ölçüde kapasite kazandıracağı düşünülen yurttaşlık teorilerini ve bu teoriler kapsamındaki sorunları tanımlamadan yurttaş merkezli habercilik uygulamasının doğru yerde konumlandırılmayacağı fikrini değerli bulmaktadır (Campbell, 2015, s. 704). Bahsi geçen görüş etrafında demokratik vatandaşlık ve okuyuculuğun etiği şeklinde başlıkların da bir araya geldiği görülmektedir. Bu başlıklar demokrasilerde vatandaşın gazete kullanımına ilişkin sorumluluğu bulunduğu yönündeki iddiaları esas almaktadır.

Anlayışta, Tocqueville'nin Amerikan Demokrasisi'nin makbul vatandaşını tarif ederken haber takibinde bulunmayı bir nitelik olarak öne sürmesi etkili görünmektedir (Schroll, 1999, s. 321).

Sonuç ve Öneriler

Tanıklık, doğası gereği bir çeşit aracılık gereksesi kabul edilmektedir. Tanık, toplumsal hayatın süreklilik gösteren üretiminde, orada olmayanların yararına bir deneyimi anlatmakla mükellef olarak görülmektedir. Esasında yurttaş gazeteciliğine yüksek beklentiyle yaklaştığı görülen anlayışın temelini bu düşünceye dayandığını söylemek zor değildir. Buna göre ideal gazeteci tipolojisiyle ideal vatandaşın somut pratikte eşanlamlılık gösterdiği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar profesyonel gazeteciliğin ideal tip kategorileri ile yurttaş gazeteciliği arasında son derece etkileşim yaşandığı, çoğu durumda da örtüşme meydana geldiği üzerinde durmaktadır (Mythen, 2010, s. 55). Bu araştırmalara karşılık alanyazında kayda değer bir görünüm yakalayan bir diğer yaklaşım ise hem ileri teknolojinin her tür dezenformatif içerik üretimini mümkün kılma noktasına ulaşmasının hem de sıradan insanın bu teknolojiyi hızlı, kolay, sınırsız ve maliyetsiz biçimde kullanım imkânına kavuşmasının gazeteciliğin altını oyan bir yönelim yarattığı gerçeğini işaret etmektedir. Söz konusu çalışmaların, yurttaş gazeteciliğinin gazetecilik faaliyetinin aşılmasına veya sıradanlaşmasına yol açma riski taşıdığını gösterme yönünde ortak bir eğilim sergilediği görülmektedir (Sorrentino, 2013, s. 21).

Yurttaş gazeteciliğinin öne sürdüğü vaatlerin başında çok sesliliği mümkün kılma ve yaygın medyanın gündemine alternatif konuların yeniden üretilmesini sağlama kapasitesinin geldiği bilinmektedir. Alanyazın incelemesinde karşımıza çıkan araştırmaların büyük kısmının bu yönlü bir bakış açısı ortaya koyduğu gözlenmektedir. Bu çalışmalara göre merkezi hiyerarşik medyadan dağınık ve yatay medyaya geçiş vatandaş başta kültürel olmak üzere birtakım eski haber tüketim alışkanlıklarının terki gibi yeniliklerle karşılaştırmıştır. Buna karşılık haber üretim, dağıtım ve tüketim sürecinde gözlenen kültürel eğilim yeni iletişim ortamlarının filtresiz ve hız odaklı yapısından olumsuz etkilenebilmektedir. Tepkisel bir sürecin işletildiği yeni medya mecralarında kullanıcıya tanınan hız odaklı hareket kabiliyeti çoğu zaman düşünme, değerlendirme, yansıtma yetisini aşındıran bir tür yüke dönüşebilmektedir (Mythen, 2010, s. 55-56).

Kuşkusuz haberin mutfağında sıradan insana rastlanması etik konusunun altının daha koyu çizilmesini gerektirmektedir. Zira herhangi bir sorumluluk altında

tutulmayan insan kontrolündeki haber yapım süreci güvenirlilik tartışmasının canlı tutulmasını zorunlu hale getirmektedir. Otosansürü işletecek bir mekanizmaya sahip olmamak yurttaş gazeteciliği taraftarları açısından olumlu karşılanan bir nitelik olurken bu yönelime mesafeli yaklaşanlara göre söz konusu yoksunluk etik sorunlara kapı aralamaktadır. Buna karşılık yurttaşın haber yapım sürecinin merkezine yerleşmesini onaylayan/olumlayan araştırmalar, medyanın objektifliğini zedeleyen baskı unsurlarının gücünü kaybettiği iddiası üzerinden bu yönelimde eşik bekliliğinin işletilmemesini filtrelenmemiş, kurgulanmamış, çerçevelenmemiş gerçekliğe erişim şansı olarak yorumlamaktadır. Bu görüşün karşısında tam bir ikilem yaratarak yurttaş gazeteciliğine eleştirel açıdan yaklaşan araştırmalara göre ise söz konusu yönelimde okurun bilgi gediğini kapatmaya yönelik haberlerden çok polis-adliye haberciliği kapsamına giren konular üzerine doğal bir eğilim gerçekleşmekte; bu durum izler kitlenin bilgi alma veya öğrenme ihtiyacını karşılamaya yetmemektedir (Bowman ve Willis, 2003, s. 9). Böylece giderek benzer konuların haber değeri taşıdığı, düşünsel ihtiyacı besleme potansiyeli bulunan konuların göz ardı edildiği bir habercilik pratiği yaygınlaşmaktadır.

İncelenen araştırmaların da çoğunluk olarak işaret ettiği ortak fikirden hareketle yurttaş gazeteciliğinin sahip olduğu potansiyeli taşıdığı riskin büyüklüğüne kurban ettiği gerçeğiyle karşılaşılmaktadır. Buna göre risk faktörünü en aza indirmek ve avantajlardan yararlanma yetisini geliştirmek için söz konusu sorunsal hakkında birtakım yeni düşünsel süreçlerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Nitekim bu süreç doğru yönetilebilirse piyasadaki konumunu aşırılık içinde ve etik düzlemden uzakta kullanma eğilimindeki ana akım medyanın kendiliğinden normalleşmesi çok zor görünmemektedir. Teknolojinin ulaştığı son aşamada yurttaş gazeteciliğinin görmezden gelinecek bir yönelim olmaktan çıktığı kabul edilmeli, deneyimlemeyi sürdürdüğümüz toplumsal süreçlerde bu anlayışa merkezi bir rol yüklenmelidir. Bu çerçevede yurttaş gazeteciliği sivil özgürlüklerin kısıtlanması bağlamında düşünmeden ancak geleneksel gazeteciliğin paydaş olduğu bir süreç inşası içinde tanınmalı ve desteklenmelidir (Widera, 2016, s. 211).

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Allan, S. (2007). Citizen journalism and the rise of “mass self-communication”: Reporting the London bombings. *Global Media Journal*, 1(1), 1-20.
- Allan, S. (2013). *Citizen witnessing: Revisioning journalism in times of crisis*. Polity.
- Al-Rawahi, M. A. (2016). *The rise of social media and its impact on quality journalism: A case study of the sultanate of Oman*. International Conference on Education and Social Sciences (Intcess14), 1(II), 250-255.
- Atton, C., & James, F. H. (2008). *Alternative Journalism*. Sage Publication.
- Beckett, C. (2008). *SuperMedia: Saving journalism so it can save the world*. Black-well/Wiley.
- Bowman, S. & Willis, C. (2003). *We Media: How audiences are shaping the future of news and information*. The Media Center at The American Press Institute.
- Campbell, V. (2015). Theorizing citizenship in citizen journalism. *Digital Journalism*, 3(5), 704-719.
- Castells, M. (2007). Communication, power and counter-power in the network society. *International Journal of Communication*, 1, 238-266.
- Denney, A. S., & Tewksbury, R. (2013). How to write a literature review. *Journal of Criminal Justice Education*, 24(2), 218-234. <http://dx.doi.org/10.1080/10511253.2012.730617>
- Deuze, M. (2008). The changing context of news work: Liquid journalism for a monitorial citizenship. *International Journal of Communication*, 2, 848-865.
- Gillmor, D. (2004). *We the media: Grassroots journalism by the people, for the people*. O'Reilly.
- Goode, L. (2009). Social news, citizen journalism and democracy. *New Media & Society*, 11(8), 1287-1305. <https://doi.org/10.1177/1461444809341393>
- Horoub, İ. (2023). Exploring the nexus of citizen journalism, technology, and psychology: Insights from Palestinian journalists. *Journalism Practice*, 1-27. <https://doi.org/10.1080/17512786.2023.2288588>
- Kim, Y. & Lowrey, W. (2015). Who are citizen journalists in the social media environment? Personal and social determinants of citizen journalism activities. *Digital Journalism*, 3(2), 298-314. <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.930245>
- Korson, C. (2015). Political agency and citizen journalism: Twitter as a tool of evaluation. *The Professional Geographer*, 67(3), 364-373.
- Lindner, A. M. (2017). Editorial gatekeeping in citizen journalism. *New Media & Society*, 19(8), 1177-1193. <https://doi.org/10.1177/146144481663150>
- Luce, A., Jackson, D., & Thorsen, E. (2017). Citizen journalism at the margins. *Journalism Practice*, 11(2-3), 266-284.

- <http://dx.doi.org/10.1080/17512786.2016.1222883>
- Mpofu, S., & Barnabas, S. B. (2016). Citizen journalism and moral panics: A consideration of ethics in the 2015 South African xenophobic attacks. *African Journalism Studies*, 37(4), 115-136.
- Mpofu, S. (2019). Jesus comes to South Africa: Black Twitter as citizen journalism in South African politics. *African Journalism Studies*, 40(1), 67-90. <https://doi.org/10.1080/23743670.2019.1610782>
- Mythen, G. (2010). Reframing risk? Citizen journalism and the transformation of news. *Journal of Risk Research*, 13(1), 45-58. 10.1080/13669870903136159
- Nip, J. Y. M. (2006). Exploring the second phase of public journalism. *Journalism Studies*, 7(2), 212-236.
- Pain, P. (2018). Educate. Empower. Revolt: Framing citizen journalism as a creator of social movements. *Journalism Practice*, 12(7), 799-816. <https://doi.org/10.1080/17512786.2017.1343094>
- Peter, G. (2023). Technological conditions of citizen journalism. *CIVIL SZEMLE*, 20(3), 39-+.
- Paul, S., & Sosale, S. (2020). Witnessing a disaster: Public use of digital technologies in the 2015 South Indian floods. *Digital Journalism*, (8)1, 15-31. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1636693>
- Ritonga, R., & Syahputra, I. (2019). Citizen journalism and public participation in the era of new media in Indonesia: From street to tweet. *Media and Communication*, 7(3), 79-90.
- Schroll, C. J. (1999). Theorizing the flip side of civic journalism: Democratic citizenship and ethical readership. *Communication Theory*, 3, 321-345.
- Silva, R. (2017). The democratization of the image: a dilemma for photojournalism. *AdComunica*, 51-66. <https://doi.org/10.6035/2174-0992.2017.13.4>
- Shah, R., & Zimmermann, R. (2017). Adaptive news video uploading. *Multimodal Analysis of User-Generated Multimedia Content*, 6, 205-234. https://doi.org/10.1007/978-3-319-61807-4_7
- Sorrentino, C. (2013). The ambiguity of citizen journalism. How new forms of information consumption are redefining journalism. *AdComunica*, 21-37. <https://doi.org/10.6035/2174-0992.2013.6.3>
- Veenstra, A. S., Iyer, N., Hossain, M. D., & Park, J. (2014). Time, place, technology: Twitter as an information source in the Wisconsin labor protests. *Computers in Human Behavior*, 31, 65-72. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.10.011>
- Watson, H. (2011). Preconditions for citizen journalism: A sociological assessment. *Sociological Research Online*, 16(3) 6, 1-12.
- Watson, H. (2012). Dependent citizen journalism and the publicity of terror. *Terrorism and Political Violence*, 24, 465-482. <https://doi.org/10.1080/09546553.2011.636464>
- Widera, Z. (2016). Citizen journalism - The future dilemma. *Megatrends & Media*, 202-212.